

БЕКТЕМИН”

ОшМУнун ректору,

Ф.м.и.д., профессор Кожобеков К.Г.

16-март, 2022-жыл

ОшМУнун кыргыз тили илими кафедрасынын 2022-жылдын 16-мартында өткөрүлгөн отурумунун №1

ПРОТОКОЛУ

Ош шаары 16.03.2022-ж.

Күн тартибинде:

1. Шаршеева Камиля Каныбековнанын 10.02.01 – кыргыз тили адистиги боюнча “**Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын аспектуалдык маанилер менен байланышы**” деген темада филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык ишин жетектөөчү мекеме катары талкуулоо.

Отурумдун төрагасы – филология илимдеринин доктору, кыргыз тили илими кафедрасынын башчысы, профессор Элчиев Жаанбай.

Катчы – филология илимдеринин кандидаты, доцент Мапаева Нуржамал.

Катышкандар: Элчиев Жаанбай – ф.и.д. ОшМУнун кыргыз тили илими кафедрасынын башчысы, отурумдун төрагасы (10.02.01), Турганбаев Н.О. – ф.и.к., доцент (10.02.01), Кошуева М. – ф.и.к., доцент (10.02.01), Нармырзаева К. – ф.и.к., доцент (10.02.01), Камардинова У. – ф.и.к., доцент (10.02.01), Мапаева Н. – ф.и.к., доцент (10.02.01), Кожоева Г. – ф.и.к., доцент (10.02.01), Тажибаева Ж. – окутуучу.

Угулду: Күн тартибине коюлган маселе боюнча ОшМУнун кыргыз тили илими кафедрасынын башчысы, ф.и.д., профессор Ж.Элчиев төмөнкүлөргө токтолду:

- Кафедранын урматтуу мүчөлөрү, бүгүн биз Шаршеева Камиля Каныбековнанын “Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын аспектуалдык маанилер менен байланышы” деген темада (10.02.01) жазган кандидаттык диссертациясын жетектөөчү мекеме катары талкуулоо үчүн чогулуп отурабыз. Бул иш И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетиндеги жана К.Карасаев атындагы Бишкек гуманитардык университетиндеги докторлук (кандидаттык)

КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА

№10-10-28“18” 03 2022г/2

диссертацияларды коргоо боюнча Д.10.19.594. диссертациялык кеңештин жолдомосу менен Ош мамлекеттик университетинин кыргыз тили илими кафедрасына жетектөөчү мекеме катары жөнөтүлгөн. Биз бул диссертациялык иш боюнча таанышканбыз. Эми аны талкуулап, өз көз караштарыбызды билдирүү менен анын жыйынтыгын тиешелүү формада жөнөтүүбүз керек.

Эми бул диссертациялык ишти эрежеге ылайык талкуулап, өз пикирлерибизди билдирели. Анда сөз ф.и.к., доцент Н.Турганбаевде.

Ф.и.к., доцент Н.Турганбаев:

Тема теориялык жактан кеңири негизделип, ага тике жана кыйыр катыштагы илимий эмгектерде айтылган пикирлер жетиштүү сыпатталган. Илимийлүүлүк, системалуулук принциптери сакталган жана диссертанттын көп изденгендиги көрүнүп турат. Темга тиешелүү маселелер кеңири алкакта анализге алынган. Коргоого 5 жобо коюлуп, алар иштин жалпы мазмунунда негизделген.

Каралып жаткан диссертацияда кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын аспектуалдык маанилер менен байланышы изилдөөгө алынып, кыйла оң жыйынтыктар чыгарылган. Диссертант бул багытта көп иш жасап, конкреттүү материалдардын негизинде кыргыз тилиндеги кыймыл-аракеттин чактык локалдашуучулугун жана локалдашпоочулугун терең изилдеп берген. Ошондуктан бул диссертацияны жактоого жарайт деген ойдобуз.

Диссертацияда төмөнкүдөй айрым кемчилдиктер да кезигет:

1.4,7,9,11,13.16,17,18,19,21,22,25,28,30,37,42,44,48,86-беттерде орфографиялык, пунктуациялык, стилдик, техникалык каталардын кайсыл бир түрлөрү кезигет.

2. 2-Бапта изилдөөнүн материалдары жана методдору кеңири изилдөөгө алынышы керек эле. Ушул ишти изилдөөдө кандай методдор колдонулгандыгын тастыкталып көрсөтүлсө жакшы болмок.

Бул айтылган кемчилдиктерди ондоого болот жана алар диссертациялык иштин жалпы денгээлине доо кетире албайт. Ишти коргоого сунуштоого толук мүмкүн.

Төрага, ф.и.д. Ж.Элчиев: Сөз ф.и.к., доцент М.Кошуевага берилет.

Ф.и.к., доцент М.Кошуева: -Шаршеева Камиля Каныбековнанын “Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын аспектуалдык маанилер менен байланышы” деген диссертациясы 4 баптан турат.

Иштин 1-бабы “Түр категориясынын изилдениш тарыхы” деп аталып, анда аспектуалдуулук, аспектуалдык мамилелердин мааниси жана типтери, түр категориясынын жалпы тил илиминде изилдениши, түрк тилдериндеги түр категориясынын изилдениш тарыхы, кыргыз тилинде түр маселесинин изилдениши боюнча илимий сереп кылынган. Диссертант түр категориясынын изилдениш тарыхын ырааттуу, жакшы ачып бере алган деп баалоого болот. Диссертациянын “Изилдөөнүн материалдары жана

методдору” деген аталыштагы 2-бабында изилдөөнүн объект-предмети берилген, бирок көлөмү талапка жооп бербейт.

3-бап “Азыркы кыргыз тилиндеги кыймыл-аракеттин чактык локалдашуучулугу” деп аталып, анда семантикалык категориянын жалпы мүнөздөмөсү, чактык локалдашуучулук / локалдашпоочулуктун функфуоналдык-семантикалык талаасы, азыркы кыргыз тилиндеги узакка созулган кыймыл-аракеттин локалдашуусу изилдөөгө алынат.

4-бап “Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашпоочулугу” деп аталуу менен мында чактык-локалдашпоочулуктун типтери, кыймыл-аракеттин жөнөкөй кайталануучулугу, убакыттык жалпылык жана анын берилиши иликтенет. Илимий-теориялык маселелер фактылык материалдар менен тастыкталган, мисалдар менен далилденген.

Иште айрым мүчүлүштүктөр кезигет:

1. Ишти тыкыры корректирлөө зарыл. Техникалык каталар диссертацияны ачкандан баштап көзгө урунат.

2. 3-4-бапта алынган натыйжаларды бириктирип, 3-главага эле кошуп, 3-4-бапта берилген материалдарды 2-бапка алып барса болмок.

Иш толук бүткөн, кыргыз тили илимине салым кошо алат. Андыктан бул ишти коргоого сунуштайм.

Төрага, ф.и.д. Ж.Элчиев: Сөз ф.и.к., доцент К.Нармырзаевага берилет.

Ф.и.к., доцент К.Нармырзаева: Албетте, тема актуалдуу. Кыргыз тилиндеги кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана локалдашпоосу толук изилдөөгө алына элек болчу. Иштин жетишкендиги катары чактык локалдашуучулук-локалдашпоочулук катеориясынын жасалуу каражаттарынын системалуу каралышы, аспектуалдык маанилерине кеңири анализ жүргүзүлүшү болуп саналат. Талдоолору көбүнчө орундуу жүргүзүлгөн. Иштин теориялык жана практикалык мааниси жогору. Ошентсе да төмөндөгүдөй сунуштарыбыз бар.

-Изилдөөдө алынган натыйжалар ырааттуу берилиши зарыл эле.

- Техникалык каталар диссертациянын 1-эле бетинен жолугат. Аларды жоюу керек.

Ошентсе да иштин максатына жеткендиги, илимий баалуулугу жогору экендиги көрүнүп турат. Жыйынтыктап айтканда, К.К.Шаршееванын “Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын аспектуалдык маанилер менен байланышы” аттуу темада жазылган диссертациясы филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептеймин, коргоого сунуштоого болот.

Төрага, ф.и.д. Ж.Элчиев: Сөз ф.и.к., доцент К.Камардиновада.

Ф.и.к., доцент У.Камардинова:

- Теманын актуалдуулугу негизделип, изилдөөнүн максат, милдеттери, теориялык жана практикалык мааниси, илимий жанылыктары менен методологиясы ж.б. белгиленген. Дисертанттын илимий адабияттар менен кеңири тааныштыгы, изилденип жаткан маселе боюнча бир топ кенен

түшүнүгү бар экендиги байкалат. Изилдөөгө алынган маселелер ырааттуулук менен берилген.

Чактык локалдашуучулук / чактык локалдашпоочулук маанилеринин калыптануусунда локалдык жана темпоралдык маанилердин берилиши өзгөчө мааниге ээ экендиги көрсөтүлгөн.

Диссертант айтымдардагы чактык локалдашуучулук /локалдашпоочулук семантикалык категориясынын уюшулуу каражаттарын баяндап жазуу методикасы жана логикасы мындан ары кыргыз тилинин жана башка түрк тилдеринин материалында ар кандай жеке көркөм системаларынын чегинде каралган проблеманы изилдөө үчүн негиз катары алынышы мүмкүн деп белгилейт. Айтылган оюн фактылык материалдар менен тастыктоого аракет жасайт.

Иштеги жетишкендиктер менен катар эле айрым кемчилдиктерди да кезиктирүүгө болот:

1. Орфографиялык жана пунктуациялык каталар учурайт (3-4-9-11-18-26 ж.б.);

2. Стилдик жактан туура эмес түзүлүп калган сүйлөмдөр кездешет (6-7-26 ж.б.);

Бул белгиленген айрым кемчиликтер диссертациялык иштин деңгээлин төмөндөтө албайт. Ишти коргоого сунуштоого болот.

Төрага, ф.и.д. Ж.Элчиев: Сөз ф.и.к., доцент Н.Мапаевага берилет.

Ф.и.к., доцент Н.Мапаева:

Жүргүзүлгөн изилдөө негиздүүлүгү, ишенимдүүлүгү, теориялык жоболордун натыйжасында алынган жыйынтыктардын далилдүү берилиши менен өзгөчөлөнүп турат. Диссертант өзүнүн пикирин, байкоолорун, жыйынтыктарын так, ачык бере алган.

Диссертанттын илимий адабияттар менен кеңири тааныштыгы, изилденип жаткан маселе боюнча бир топ кенен түшүнүгү бар экендиги байкалып турат. Изилдөөгө алынган маселелер ырааттуулук менен берилген, мазмундук жактан көркөм тексттеги диалогдун лингвостилистикалык өзгөчөлүктөрүн ар тараптан терең иликтеп, талдап чыгууга жетишкен.

Бул иштин мазмунунда баяндалган илимий маселелер, жыйынтыктар, теориялык-корутунду-концепциялар, иликтөөгө байланышкан оригиналдуу сунуштар диссертанттын илимий көз караштарынын үзүрү катары каралышы керек.

Иште айрым орфографиялык, пунктуациялык, стилистикалык каталар кезигет (10, 20, 28, 37, 48). Колдонулуп жаткан адабияттардын тизмесинде адабияттардын беттери толук көрсөтүлгөн эмес.

Көрсөтүлгөн кемчилдиктер диссертациянын жалпы деңгээлине таасирин тийгизбейт. Изилдөөнүн, жогоруда белгиленгендей, жетишкен жактары арбын. Жыйынтык корутундулар чыгарылган. Иш жалпы көлөмү 174 бетти түзөт. 189 илимий адабият колдонулган.

Жыйынтыктап айтканда, бул изилдөө өз максатына жеткен, коюлган маселелер илимий-теориялык деңгээлде аныкталып берилген, кандидаттык

диссертацияларга коюлган талаптарга толук жооп берген иш катары коргоого татыктуу.

Төрага, ф.и.д. Ж.Элчиев: Сөз ф.и.к., доцент Г.Кожоевага берилет.

Ф.и.к., доцент Г.Кожоева: Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын актуалдык маанилер менен байланышын иликтөө алгылыктуу колго алынган. Негизинен, кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын актуалдык маанилери диссертацияда ар тараптуу изилдениши, автор тарабынан классификацияланышы, колдонулуу бөтөнчөлүктөрү терең анализге алынгандыгы иштин ийгиликтерин айгинелейт.

Талапка ылайык илик жүргүзүп, талдоого алуу да диссертациялык иштин өз алдынчалыгын, оригиналдуулугун көрсөтүп турат. Иштин теориялык жыйынтыктары, корутундулары жана жоболору кыргыз тилиндеги кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу ар тараптан изилдөөлөргө үлгү катары кызмат кыла алат.

Актуалдуу теманы изилдөөгө алган. Автордун өз пикир көз караштары арбын. Диссертациялык иш илимий негизде анализделинип, талапка жооп бергидей планда жазылган. Айтылган ар кандай жаңы идеялар ыктуу жана максатка ылайык пайдаланылган.

Иште кемчилдиктер да учурайт.

1. Орфографиялык, пунктуациялык жана стилистикалык каталар арбын.
2. Диссертация кайсы тилде жазылса толугу менен ошол тилге которулушу зарыл.
3. НАКтын талабына ылайык диссертация 3 баптан турушу керек эле. Структура туура эмес сакталган. “Изилдөөнүн материалдары жана методдору” деп аталган 2-бап 85-89-бетке чейинки гана көлөмдү ээлейт, б.а., 2-баптын көлөмү аз.
4. 3-4-баптар бириктирилип, изилдөөдөн алынган натыйжалар тастыкталып, саналып жыйынтыкталышы керек.

Жалпысынан айтканда, ишти коргоого сунуштоого болот.

Төрага, ф.и.д. Ж.Элчиев: - К.К.Шаршееванын “Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын аспектуалдык маанилер менен байланышы” деген аталыштагы диссертациялык ишин кыргыз тили илиминдеги актуалдуу темалардын бирине арналган илимий иш катары кароого болот. Изилдөөдө тике жана кыйыр түрдө катышы болгон көптөгөн илимий эмгектердин пайдаланылгандыгы, негиздөөчү илимий материалдар катары каралгандыгы айкын көрүнүп турат.

Иш төрт баптан туруп, адабияттардын тизмесинен тышкары 160 бетте жазылган. Илимийлүүлүк, системалуулук талаптары сакталуу менен кандидаттык диссертацияларга коюлуучу нормаларга жооп берет. Авторефераты иштин жалпы мазмунун чагылдыра алат.

Этиштер тил илиминде өтө көп семантика-грамматикалык, стилистикалык, структуралык бөтөнчөлүктөрдө колдонулуп, өзгөчө сөз түркүмү катары кызмат өтөөрү белгилүү. К.Шаршееванын диссертациялык

иши ушул багыттагы көп кырдуу маселелердин бирине арналып, негизинен, өз максатына жеткен.

Иште төмөнкүдөй негиздеги кемчилдиктер да кезигет:

Этиш категориясы жөнүндө сөз болгондо алгач “кыймыл-аракет” (движение) жана “иш аракет” (действие) деген терминдердин карым-катышы, чектери боюнча түшүндүрмөлөр берилсе жакшы болмок. Кыймыл-аракетсиз иш аракет болбойт, бирок иш аракетсиз кыймыл-аракет болот. Маселен, таш кулады, дарак сынды ж.б. окуду, жазды ж.б.

Иш 4 баптан турса, бардык бапта эле илимде абройлуу делип эсептелинген окумуштуулардын эмгектеринен цитаталар кайра-кайра эле бериле берген. Бул абал “теориялык жактан кеңири издениптир” деген ойго алып келгени менен көлөм куугандай, кыргыз тилиндеги фактылык материалдык көлөкөдө калгандай таасир калтырат.

Айрым жерлерде же так которулбай калганы же жаңы теория экендиги окурманга түшүнүксүз болгон сүйлөмдөр кезигет. (33,39,45,116,129-б.б. ж.б.)

Иш компьютерден терилгенден кийин диссертант тарабынан каралган эмес, пунктуациялык, орфографиялык, стилистикалык, техникалык каталар кезигет.

Анткен менен бул айтылган жекече пикирлер диссертациялык иштин жалпы мазмунун жокко чыгара албайт, айтылган сунуш-пикирлерди диссертант эске алып карап койсо, жетиштүү болот.

Кыргыз тили илими кафедрасынын 2022-жылдын 16-мартында өткөн отуруму каралып жаткан иштин кемчиликтери катары төмөнкүлөрдү белгилейт:

1. УАКтын талабына ылайык диссертация 3 баптан турушу керек эле. Структура туура эмес сакталган. “Изилдөөнүн материалдары жана методдору” деп аталган 2-бап 85-89-бетке чейинки гана көлөмдү ээлейт, б.а., 2-баптын көлөмү аз. 3-4-баптар бириктирилип, изилдөөдөн алынган натыйжалар тастыкталып, саналып жыйынтыкталышы керек.

2. Этиш категориясы жөнүндө сөз болгондо алгач “кыймыл-аракет” (движение) жана “иш аракет” (действие) деген терминдердин карым-катышы, чектери боюнча түшүндүрмөлөр берилсе жакшы болмок. Кыймыл-аракетсиз иш аракет болбойт, бирок иш аракетсиз кыймыл-аракет болот. Маселен, *таш кулады, дарак сынды ж.б. окуду, жазды ж.б.*

3. Иш 4 баптан турса, бардык бапта эле илимде абройлуу делип эсептелинген окумуштуулардын эмгектеринен цитаталар кайра-кайра эле бериле берген. Бул абал “теориялык жактан кеңири издениптир” деген ойго алып келгени менен көлөм куугандай, кыргыз тилиндеги фактылык материалдык көлөкөдө калгандай таасир калтырат.

4. Диссертация кайсы тилде жазылса толугу менен ошол тилге которулушу зарыл. Айрым жерлерде же так которулбай калганы же жаңы теория экендиги окурманга түшүнүксүз болгон сүйлөмдөр, цитаталар кезигет. (33,39,45,116,129-б.б. ж.б.)

5. Иште пунктуациялык, орфографиялык, стилистикалык, техникалык каталар арбын кезигет. (1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 16, 20, 25, 40, 71, 83, 96, 132, 154). Колдонулган адабияттардын тизмесинде илимий адабияттардын беттери толук көрсөтүлгөн эмес.

Отурумдун төрагасы, ф.и.д. Ж.Элчиев: Эгерде башка сунуш-пикирлер жок болсо, талкууланган диссертациялык иш боюнча токтом кабыл алууну сунуш кылам.

Жогоруда айтылгандарды эске алып, угуп жана талкуулап, Ош мамлекеттик университетинин кыргыз тили илими кафедрасынын отуруму

ТОКТОМ кылат:

1. Изденүүчү Шаршеева Камиля Каныбековнанын “Азыркы кыргыз тилинде кыймыл-аракеттин чактык локалдашуусу жана анын аспектуалдык маанилер менен байланышы” аталышындагы, 10.02.01. - кыргыз тили адистиги боюнча жазган кандидаттык диссертациясы КРнын Жогорку Аттестациялык Комиссиясынын кандидаттык диссертацияларды коргоого коюлуучу талаптарга жооп берет.

2. Изденүүчү К.К.Шаршееванын 10.02.01 – кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши коргоого сунуш кылынсын.

(Макул – бир добуштан, каршы – жок, калыс – жок).

Отурумдун төрагасы,
филология илимдеринин доктору:

Ж. Элчиев Элчиев Ж.

Отурумдун катчысы,
филология илимдеринин кандидаты, доцент:

Н. Мапаева Мапаева Н.

